

MURIJEV PUT

ILJA BOJAŠOV

Prevela
Ana Jakovljević Radunović

 Laguna

Naslov originala

Илья Бояшов
Путь Мури

Copyright © Limbus Press, St. Petersburg, 2007
Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

Posvećeno onima koji imaju *put*,
kao i onima koji *ga* nemaju.

Knjiga br. 12

PRE NEGO ŠTO PREĐEMO NA MURIJEVO
 PUTOVANJE, LUTANJA ULJEŠURA,* MARŠ
 JASTOGA I HODAČA PO KONOPCU, PRE NEGO
 ŠTO ISPEVAMO HIMNU KRETANJU, KAZAĆEMO
 NEKOLIKO REČI O ISTORIJI. NEKA NAM
 ČITALAC OPROSTI ZBOG DUGOG PROLOGA,
 JER DRZNUĆEMO SE DA SE BAR NAKRATKO
 PROŠETAMO KROZ VEKOVE.

U stara vremena nije odobravano tapkanje u mestu. Konfucije i Lao Ce stalno su govorili o značaju puta. „Put, put, šta postoji sem puta?“, pitanje je koje je često postavljao pesnik i filozof Ču Go. U carstvu Ju naučnik nije smatran naučnikom ako po planinskim padinama ne bi prevalio barem sto lija** od jedne straže do druge. Veoma je zanimljiv dijalog poznatog taoiste Li Pena

* Ulješura je s dužinom do 18 metara i težinom koja može dostići i do 50 tona najveći kit zuban, ali i najveća životinja sa zubima na Zemlji. (Prim. prev.)

** Kineska mera za dužinu = 24.556 metara, mera za težinu = oko 600 grama, u kineskoj filozofiji negativan princip, načelo zla. (Prim. prev.)

s njegovim, po svemu sudeći, prilično obrazovanim slugom. Po Li Penu, nastavnici i roditelji dužni su da detetu, dok je još u majčinoj utrobi, sugerišu da ga očekuje beskonačnost putovanja po svetu. Međutim, reč „beskonačnost“ uopšte ne bi trebalo da plaši budućeg putnika. Život je večni marš od jedne tačke prostora do druge, u toku kojeg će plemenit muškarac steći znanja, veštine i navike – od sposobnosti da ulovi leptire a da im pri tom ne padne prah sa krila, do mogućnosti da savlada korišćenje mačeva Cu. Interesantno je da Li Pen put nije ograničavao na planine i doline carstva Ju i Vej. Po dubokom ubeđenju ovog kosmopolite, putnik koji bi došao do državne granice nije imao prava da se zaustavi, već mu je obaveza bila da dođe do „Nebeske granice“. Trebalo bi napomenuti da je Li Pen bio vatreni pristalica „putovanja kroz misli“ ili, jednostavno rečeno, meditacije.

Čudno je da, kršeći kineske tradicije poštovanja, njegov sluga prilično hrabro dovodi u pitanje postulat o beskonačnosti putovanja. Uporedivši plemenitog muškarca sa odapetom strelom, došao je do zaključka da će pre ili kasnije strela pogoditi metu, što znači da će njeno kretanje biti zaustavljeno. Li Pen se nije složio pa je mladića istukao štapom. Međutim, problem koji je mladić postavio razvio se u ogorčenu raspravu dveju znamenitih starokineskih škola Ćin i Bago. Osnivači škole Ćin, ortodoksni sledbenici Li Pena, proglasili su za svoj jedini postulat: „Put i ništa drugo...“ Svako ko stupa na put „stotinu otkrića“ mora se u potpunosti predati „velikoj lepoti beskonačnosti“ (meditacija za prelazak preko „svih granica“ bila je obavezna).

Njihovi oponenti žestoko su protestovali protiv takvih pogleda. Patrijarsi škole Bago ukazivali su na neizbežan kraj svakog pa i najdužeg putovanja (strela pre ili kasnije pogađa metu). Glavni cilj za ove pragmatičare bio je „unutrašnji put samousavršavanja plemenitog muškarca“, koji će pre ili kasnije dovesti do „božanskog stanja“.

Ogorčena rasprava prekinuta je u petom veku. Što se tiče škole Ćin, njen bivši adept po imenu Juj, pošto je stekao priličan broj pristalica među „tupoglavima“ (pogrdan naziv za njegove učenike koji se odomaćio), počeo je na svoj način tumačiti ideju beskonačnog putovanja. Juj je pozivao da se prema pojmu puta odnosi isključivo praktično – plemenit muškarac mora putovati u najbukvalnijem smislu reči, mora da obuje sandale, stavi slamnati šešir i krene sa torbom. Raznolazna „umovanja“ s Jujeve tačke gledišta predstavljaju jeres koja nema ništa zajedničko sa izvorima učenja. Po Juju, pristalice škole Ćin moraju stalno biti na putu, bez zadržavanja u jednom mestu duže od tri dana, i ako im je već suđeno da umru, onda to moraju učiniti nasred druma sa štapom u ruci. Juj je za neprijatelje proglasio sve koji su pokušavali da pronađu filozofsku osnovu u običnom putovanju. „Idi ne razmišljajući!“, bila je njegova deviza. Gomile „tupoglavih“ koji su preplavili Kinu unele su ozbiljnu pometnju u učenje ove škole. Problem je postajao sve veći jer su mnogi Jujevi učenici u „beskonačnom kretanju“ počinjali otvoreno da se bave razbojništvom pa su izazivali strah čak i kod monaha iz Šaolina. Krajem petog veka postali su ozbiljna nevolja i za vlast i za stanovništvo. Zna se da

je bilo nekoliko kaznenih ekspedicija, od kojih je naj-uspešniji bio pohod protiv „tupoglavih“ u provinciji Sečuan. Tamo su razbojničke družine bile razbijene, a njihove vođe na kraju su iskasapili tupim noževima. Kako to obično biva, progon vlasti proširen je kasnije i na potpuno nevine predstavnike „večnog putovanja“. Brzo su ih dokrajčili.

Uostalom, i konkurente su očekivali potresi. Neki Du Pin je tvrdio: stvarni kraj svih putovanja nije dostizanje „unutrašnjeg“, već krajnje zemaljskog i konkretnog cilja. Usledio je progon jeretika. Du Pin je emigrirao na ostrvo Honšu i razvio aktivnu delatnost među domaćim stanovništvom. Poetičnost mu nije bila strana te je tvrdio da za nekoga kraj puta predstavlja stablo trešnje u planinama, a za drugog kuća koju došljak nikada neće napustiti. Istina, pokušaji Du Pina da stekne pristalice ostali su bez rezultata, iako se u ranim japanskim hronikama mogu naći tragovi ove sekte. Tako se na jednom mestu u nekoliko redova pominje kako je izvesni Akava iz Nagoje proglasio za cilj svog putovanja žbun orlovih noktiju pored rampe na ulazu u grad Tanag, o čemu je na sav glas govorio okupljenoj gomili. Zapis o ovom neobičnom događaju, jedan od retkih sačuvanih, svedoči o malom broju pristalica Du Pina. U šestom veku više se ne pominje ni škola.

Filozofija starokineskih „putnika“ potpuno neočekivano privukla je Arape. Oni su raspalili vatru, koja se gotovo ugasila s njima svojstvenom temperament-

nošću. Derviši su se istog časa podelili na „večnike“ (zvezdoljupce) i „konačnike“ (boliglave). Praksa zvezdoljubaca izazvala je gnev pravovernih kalifa. Uprkos progonima i pogubljenjima, pozivi da se mesta na koja su se ljudi navikli napuste zarad „beskonačnog putovanja“ uzbudili su čitav Kalifat. Gomile pristalica sledile su smutljivce. Posle pokušaja da se zaustavi jedna takva kolona, u Damasku je izbila prava pobuna. Ponašanje vlasti bilo je razumljivo – čitavi gradovi su opusteli, stanovništvo je ostavljalo kuće i okućnice te su i sakupljači poreza ostajali praznih ruku. Putevi su, međutim, bili krcati prosjacima koji, u potrazi za hranom, nisu prezali da opljačkaju čitave karavane.

Boliglave su predstavljali još veću opasnost, jer su govorili o „zemlji Sunca“ koja se nalazi s druge strane Kavkaskih planina. Naravno da u toj zemlji nije bilo ni bogatih ni siromašnih i uopšte nisu postojali pojmovi kao što su „mučenik“ i „dželat“. Problem nije bio veliki – samo se trebalo preseliti u Utopiju. Ima li smisla govoriti o tome kako su, postigavši određeni cilj, izbezumljeni dželati pravili čitave piramide od glava koje su pripadale pristalicama ovog učenja?

Po svoj prilici, Harun al Rašid se zadivljujuće trpeljivo odnosio prema narušiocima arapskog spokojsva. Dobro je poznata i privrženost filozofiji koju su pokazivali zvezdoljupci i Ali Muhamed ben Aden, bliski prijatelj bagdaskog kalifa. U traktatu *O Alahovoj milosti* i posebno u svojoj besmrtnoj *Hivinskoj ruži*,* lekar i

* Hiva je grad u Uzbekistanu, bivša prestonica Horezmije i Hivskog kanata. (Prim. prev.)

filozof dirljivo se odnosio prema svetim bezumnicima spremnim da „lete sa zvezde na zvezdu kao što leptiri lete s cveta na cvet“.

Na žalost savremenih istraživača, mržnja prema „beskonačnicima“ koju su pokazivale tvrde pristalice šerijata dovela je do toga da su u trinaestom veku o njima ostala samo maglovita pominjanja i dirljive legende. Nije sačuvan nijedan izvor u kome bi bilo opisano koju su državu boliglave podrazumevale pod terminom „zemlje Sunca“. Uostalom, entuzijasti ne gube nadu da će u prašnjavim rukopisima damaskih ili kairskih biblioteka jednog dana pronaći odlomke njihovog zagonetnog traktata *Istinitost samarkandskog karavana*, gde se direktno govori o tajnim podzemnim prolazima koji vode u „obećanu zemlju“.

Prošlo je još nekoliko vekova. Behu blagoslovene godine za Francusku kada je kralj Anri IV pokrenuo trupe i artiljeriju da bi zgromio Savojsku kneževinu, a monah-franjevac Vil Bloumberg, istovremeno i bibliotekar mirnog, među jabukovim stablima skriveneog manastira svete Lucije, koji je cvetao blizu Liona, konačno se uverio u tačnost svojih zapisa *O predodređenosti stvari Božjih*. Pošto je izmolio blagoslov od svetog Franje (učinilo mu se da se svetac složio „jer beše dat znak“; unutrašnji glas iznenada je naredio skromnom poznavaoocu Aristotela da odmah počne s radom), Bloumberg je napisao jedinstveno delo *Suštinna i bogougodnost istinskog Puta*. Ovaj franjevac naj-

zad je uspeo da stvori sistem koji je pomirio i ujedinio gledišta nezaboravnog Li Pena i njegovog nepokornog sluga. Bloumberg je bio u pravu jer je smatrao da i jedno i drugo ima puno pravo na postojanje te se potpuno mirno odnosio prema pojmu „beskonačnost“ i „konačnost“ bilo kog putovanja. Kao pravi Evropljanin, pozabavio se brižljivim klasifikovanjem te je podelio one koji su kretali na put na „strastotrpiljive“, „verujuće“, „jeretike“, „bojažljive“, „odlučne“, „pažljive“, „rasejane“, „energične“, „trome“, itd. Podjednako skrupulozno, monah je istraživao i razloge koji su nagonili na putovanje, posvećujući čitave glave „očajanju“, „nadi“, „bezizlaznosti“, „častoljublju“, „bogotražiteljstvu“, ili „želji da se samo promeni mesto“ (kasnije je Šopenhauer ovakvu klasifikaciju nazvao „Bloumbergove varijacije“). Pedantni monah pokušao je da rastumači i složen problem kao što je „istinitost“ i „neistinitost“ puta. Bio je prinuđen da prizna kako je granica između bogougodne i đavolske motivacije kretanja toliko tanka da se svaki slučaj mora razmatrati posebno.

Bloumberg je značajan i zbog toga što je prvi izrazio pretpostavku da putovati mogu i onostrana bića iz drugog sveta: duhovi, anđeli, demoni, patuljci, kućni duhovi i ostali dobri i zli dusi. Njemu pripada i za to vreme neviđeno drzak postulat o „svesnom kretanju životinja“. Istina, uplašivši se sopstvene jeresi, monah se vratio dogmi prvenstva ljudskih odnosa sa Bogom. Kasnije je poznati zoolog i mističar Fazerland, oslanjajući se upravo na „Bloumbergove varijacije“, formulisao

ideju da „sva bića imaju razum pa samim tim i pravo na svestan Put“.

Što se tiče Bloumberga, monah je sopstveni put na Zemlji završio u devedeset i trećoj godini. Nije stvorio ništa sem jednog traktata, ali je inspirisao mnoga pokolenja metafizičara. Podstakao je brojne putnike i istraživače: od Amundsena* do Aurobinda**. Paradoksalno – jedan od najvećih putnika čovečanstva čitav život proveo je u manastiru, tek ponekad ga napuštajući zarad odlaska u kupovinu u obližnje seoce.

U drugoj polovini dvadesetog veka, profesor Ženevskog univerziteta Fransoa Belanže, ubeđeni pristalica Li Pena, odbacio je kompromis do kojeg je franjevac pokušavao da dođe. Pit Staut, biolog sa Kembridža, pretvorio se u njegovog oponenta – i borba je počela.

Frenetični Fransoa okupio je oko sebe takozvane nove beskonačnike. Profesor je bio debeo i statičan, više je voleo radni kabinet od putovanja na konferencije. Naprotiv, doktor Staut, istinski paladin*** suprotne

* Rual Amundsen, norveški istraživač polarnih oblasti. Na Antarktiku je vodio prvu ekspediciju koja je stigla do Južnog pola. Bio je prva osoba koja je stigla do Sevenog i Južnog pola. (Prim. prev.)

** Šri Aurobindo, indijski nacionalista, pesnik, mističar, naučnik, filozof evolucionista, jogi i guru. Posle kratke karijere u politici, tokom koje je postao jedan od vođa pokreta za oslobođenje Indije od britanske vladavine, Šri Aurobindo se okrenuo izučavanju duhovne dimenzije ljudske egzistencije i razvio integralnu jogu. (Prim. prev.)

*** Vitez koji se bori protiv jeretika. (Prim. prev.)

ideje, bio je živo otelotvorenje gospodina Zomera.* Dugačak, povijen kao ekser, s naočarima čiji su okviri bili od kornjačevine, i s rancem na leđima, doktor je neumorno špartao planetom. Čela neumornog Pita sijala je na svim simpozijumima i skupovima na kojima su se okupljale njegove pristalice. Uza sve to, Staut je bio i vatreni pobornik Fazerlandove teorije.

Belanže je kategorički istupio protiv namere svog neprijatelja da pripiše bilo kakav smisao kretanju životinja i ptica.

„Treba biti krajnje naivan“, besneo je on u članku *Glupost ili idiotizam* (časopis *Filozofski vesnik*, maj 1967), „pa priznati ostaloj prirodi ono čime je Gospod obdario samo čoveka. Ostavimo po strani viši intelekt, koji je bez sumnje svojstven redovima anđela. Nećemo raspravljati sa zlim intelektom satanskih sila. Ali tvrditi da u osnovi prirodnih instinkata, koji nagone patke da svake godine lete, leži razum, znači doći do đavo bi ga znao kakvih zaključaka, znači podetinjiti i zanemariti realnost i činjenice! Nepojmljivo je da ljudi zdravog razuma i sa naučnim titulama počnu odjednom izvoditi zaključke (i to gde! – na stranicama naučne štampe, u uvažanim časopisima) kako mrave i lemure na put nagone ljudske želje! Nisu li odavde potekli pokušaji

* Junak knjige Patrika Ziskinda *Gospodin Zomer*. On je čudan čovek koji stalno putuje. Niko ne zna kuda ide i zbog čega, ali ga, tu i tamo, svi viđaju. Postao je najpoznatiji čovek u prečniku od šezdeset kilometara od svoje kuće. Svi su znali za njega, ali ga niko nije poznao. Pripovedač učenik seća se svog detinjstva posle rata i gospodina Zomera. (Prim. prev.)

*ad absurdum*¹ kojima se do današnjeg dana bave pojedini filozofi-zoolozi ne bi li dokazali da postoji nekakav „životinjski jezik“ i ostale manifestacije onog što mi smatramo prerogativima *isključivo našeg razuma*, koje *nam* je dao sam Bog? Ne čudi što se kod ove gospode i dan-danas posebno ceni Fazerland! Izvode se besmisleni ogledi, pišu opusi koji opovrgavaju Pavlova i njegove reflekske, jednom rečju, sve su to nenaučne besmislice, mračnjaštvo i šarlatanstvo. Ovi naučni radnici tvrde da je životinjama i insektima svojstvena misao. Šta na to odgovoriti? Ne želim da po hiljaditi put, kao i svi veliki umovi, tvrdim da je *ab incunabulis*² razum najvažniji dar Božji jedinom voljenom čedu, koji ga približava Tvorcu i samo njemu omogućava da spozna radost beskonačnosti!...“

„Još je smešnije verovati u patuljke i Fauna!“, pisao je neumorni Belanže u članku *Nepobedivi marazam** (takođe *Vesnik*, 1969). „*Ad imo pectore*³ ostavićemo književnicima pravo da fantaziraju o ovim temama. Međutim, koji bi naučnik, ako je zdravog uma i pameti, dokazivao ne samo postojanje nevidljivih stihijalija,** jednostavno rečeno duhova, već i njihovu sasvim ljud-

¹ Lat.: Dovedeno do besmislenog zaključka. [Prim. aut.]

² Lat.: od kolevke, oduvek. [Prim. aut.]

* Marazam (gr. čiljenje, venjenje, gubljenje); med.: gubljenje telesne snage i svežine usled bolesti; senilni marazam (*marasmus senilis*), gubljenje snage i svežine usled starosti, staračka nemoć. (Prim. prev.)

³ Lat.: Iskreno, od srca. [Prim. aut.]

** U duhove prirode ubrajaju se: elementali, duhovi stihija, džinovi, stihijalije ili saveznici) koji su smrtni, tj. imaju početak i kraj. Postoji sedam stihija i sedamdeset i dve stihijalije, koje žive u iracionalnim svetovima. (Prim. prev.)

sku percepciju sveta? Misteriozni stanovnici planina i dolina, raznorazni vilenjaci i rusalke, nisu ništa drugo do besmislica, igra mašte, plod strahova iz paganskog perioda...“

Fransoa Belanže napisao je mnogo toga: dovoljno je samo baciti pogled na bibliografiju. Krajem osamdesetih, vedeta je bio priznati autoritet, autor senzacionalnih radova *Mogu li životinje da misle: kritika sledbenika Fazerlanda* (1961), *Postoje li još uvek valkire i patuljci?* (1973) i *Putevi putnika i ptica* (1987). Početkom devedesetih, devedesetšestogodišnji borac pokušao se povući, da bi se u miru kabineta, u skromnoj vili u okolini Hanovera pozabavio svojim životnim delom *Odlike homo sapiensa*⁴ kao jedinog nosioca *Ideje Božje*. U tom radu spremao se za konačan obračun sa „svakakvim spiritistima“ koji su uporno dokazivali da ostala bića imaju nešto čak i nalik ljudskom razumu.

Predvodnik savremenih „konačnika“, doktor Staut ga je i tu potkačio.

„Treba biti slep kao nosorog pa ne primetiti ono što je očigledno“, ujedaio je Pit u časopisu *Čovek i životinja*, glasilu Fazerlandovih sledbenika. „Zaista nema kraja srednjovekovnom mračnjaštvu! Gospodinu Belanžeu mogu posavetovati samo jedno: *nec sutor ultra crepidam!*“⁵ Ako se genijalni monah u teškim vremenima za nauku makar i bojažljivo izjašnjavao u korist očiglednih stvari, šta sprečava nas koji danas imamo na raspolaganju laboratorije

⁴ Lat.: Razumnog čoveka. [Prim. aut.]

⁵ Lat.: Ne sudi o onome što ne znaš. [Prim. aut.]

i čitave institute da dokažemo: životinje misle, one smišljeno kreću na put i imaju određene ciljeve... *Sol lucet omnibus*,⁶ gospodine profesore!“

Muri, mladi bezobrazni mačak iz bosanskog sela, nije imao pojma o Bloumbergovim varijacijama. Mali despot vladao je sa mesta pored fotelje gde su mu bili postavljeni staro ćebe i činjica. I jabučar je prostodušno smatrao svojim. Seljačka porodica – majka, otac, dečak i devojčica – pripadala mu je u potpunosti i postojala samo da bi ispunjavala njegove hirove. Mačak je revnosno čuvao teritoriju koju je odlično poznao – od starog izvora do jabuka na kraju voćnjaka. Sem toga, na svoj način komunicirao je i sa mnoštvom malih i velikih duhova koji su naseljavali njegov komad zemlje: od sasvim sitnih, jedva primetnih, koji su živeli u travi i na granama žbunova i dovijali se da čak i na najostrijim stablima šaši naprave sebi kućice od paučine, do duhova ribnjaka okretnih poput vodomara i duhova u ogromnom, u mahovinu zaraslom hrastu pored kuće. Njegovi odnosi sa bestlesnim providnim mehurom, kućnim duhom koji je živio u sobama, bili su sasvim prijateljski. Mehur bi ponekad dozvoljavao mačku da se igra s njim.

Mačak je bio poslovan, veličanstven i srećan. Istina, česte borbe sa strancima ostavljale su tragove na njemu: tada bi namučeni ratnik otišao do livade pod planinom, gde bi nepogrešivo pronalazio lekovitu biljku *pektoralis*, pio rosu sa deteline i na starinski način lečio

⁶ Lat.: Sunce svima sija. [Prim. aut.]

posledice borbi i vraćao duševnu harmoniju. Između ostalog, u travi je često sretao čovečuljke sa providnim krilima, koji su jurili od cveta do cveta. Ovdašnje nimfe, sasvim niskog rasta, sa njima su igrale kola. Mačak nije bio blagonaklon prema patuljcima. Smetali su mu i mravi i neke vrste insekata od kojih je vrvelo po livadama i poljima, a od njihovih gorkih izlučevina danima mu je bilo poremećeno čulo mirisa. Međutim, to su sitnice bez kojih je nemoguće u potpunosti osetiti lepotu postojanja. Blistav mačkov svet nesumnjivo je imao savršen smisao. Ujutru i uveče činjica se punila svežim mlekom. U voćnjaku i silosnoj jami bilo je miševa i krtica u izobilju. Ptice su mu dopadale kandži gde god bi se našao. Drugi mačori bili su nemilosrdno oterani iz voćnjaka, mačke bi mu se predavale na najmanji mig, rane su mu zarastale začuđujuće brzo. Sem ljudi i životinja, uslužni duhovi koji nikako nisu želeli svađu okruživali su našeg mačka, jurili i drhtali u vazduhu, disali, galamili, plakali, cičali, razgovarali, žalili se i smejali i, što je najvažnije, sa svih strana donosili vesti o dešavanjima pored izvora i ribnjaka, u staji i konjušnjici gde su dva čupava trbušasta konja bučno žvakala seno i uzdisala. I sve ovo neiscrpno bogatstvo do poslednjeg zrnca pripadalo je njemu, ovdašnjem caru, gospodaru muškarca, žene i dece, zapovedniku voćnjaka, ambara i staje (mlade pse-konkurente, hvala bogu, domaćini nisu nabavljali, a polako je umirao i poput mahovine stari ker, trošni starac koji je jedva pomerao vilice).

Tako je Muri vladao i upravljao, ne razmišljajući da postoje Cu mačevi. Slatka bezvremenost! Sve je

propalo kada je 1992. godine u Jugoslaviji počeo građanski rat.

Dogodilo se sledeće: prva granata oborila je nebo i raznela šikaru. Za njom je grunula još jedna. I još... Ah, poljano s divljim jagodama! Ah, stare jabuke! Sve je vađeno iz korena. Kad bi ljudi samo mogli čuti kako jecaju, vape i plaču duhovi dok im granate uništavaju domove! Stihijalije su se izbezumile i, podigavši se u roju iznad osuđenog sela, počele su žalosno da vrište i komešaju se kao slepi miševi. Panika se zatim prenela na leptirove i mrave; a u voćnjacima su pucala stabla i leteli iverje i grudve zemlje.

Da je Muri, besan zbog onoga što se događalo i koga je ova nesreća zadesila na lekovitoj livadi, slučajno podigao glavu, video bi oblak demona, istinske pse rata kako škrguću i radosno trube po nebu mašući krilima. Stotine, a zatim i hiljade njih ponovo se podiglo iz svih pukotina zemlje. Ali mačka nije bilo briga za zle duhove! Svom snagom je jurio ka kući, ali su ga dočekali samo pokidane daske, kreveti i smrvljena truba. Kućni duh je sedeo na čudom sačuvanom ulaznom stepeništu, kvocao i zavijao od užasa. Mehur je bio osuđen, jer kućni duhovi tako zrelog uzrasta ne napuštaju svoja gnezda i po pravilu umiru zajedno s njima. Tako je kućni duh, koji se još juče ljuljao od zadovoljstva, pred mačkovim očima poprimao boju mrtvačkog zelenila.

Muri je pretraživao zgarište i svuda se sudarao s uplakanim duhovima. Zahvaljujući njima, ali i mirisi-

ma i tragovima, saznao je da ljudi nisu mislili na njega. Dvonogi su prosto pobešli! Vladar nije imao snage da poveruje u izdaju, pa je ponovo omirisao zaboravljene stvari bačene pored ulaznog stepeništa. Gnev ga je prodrmao, ali car zemlje koja više nije postojala savladao je bes i povratio dostojanstvo. Uzdrhtao i odlučan, približio se kućnom duhu. Dva bića su zapodenula razgovor.

„Svemu je kraj“, ljuljao se kućni duh. „Život je nestao i više ga neće biti.“

Mačak ga je pogledao ne trepćući. Bio je opravdano besan na porodicu koja je pobešla i odgovorio mu:

„Ne, tako neće moći! Ja moram imati činijicu, ćebe i svoje mesto pod Suncem.“

„Kome si ti sad potreban?“, tužno je upitao kućni duh.

„Pa ti ništa nisi shvatio!“, odvratio je mačak. „Meni je potrebna činijica, ćebe i dvonogi koji će me posluživati.“

„Naš krov...“, zaplakao je kućni duh.

„Umukni!“, mjauknuo je Muri. „Lako si se predao, mešino! Danas ili sutra pući ćeš na tim razvaljenim daskama!“

„Šta da radimo?“, cmizdrio je kućni duh, ljuljujući se.

„Da povratimo izgubljeno!“, rekao je mačak. I krenuo na put.

Tog istog, za mačka tragičnog dana, šaik Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim – ljubimac Alaha, gospodar

trideset lepih žena i petnaest mesta rođenja, dveju luka i pet naftnih tankera, od kojih jedan i sada nosi njegovo ime, otpočeo je svoje putovanje.

Ultralaki šaikov avion, koji je dobio ime *Viktorija*, s rasponom krila od dvadeset i osam metara, imao je tri motora, prostranu kabinu sa elegantnom komandom tablom, stolicu sa posebnom aparaturom koja je omogućavala obavljanje male i velike nužde, kao i šest rezervoara sa gorivom, koliko je bilo potrebno za neprekidan put oko sveta. Za slučaj prinudnog sletanja bio je predviđen padobran, spakovan u posebnoj prostoriji iza kabine, gde se nalazio i džak sa sklopljenim čamcem i kompletom za četrnaestodnevno preživljavanje. Šaik je imao na raspolaganju satelitski telefon kao i navigacioni sistem *Star*, koji se odlično pokazao budući da je odredio mesto poletanja aviona sa greškom od svega nekoliko metara. Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim nije škrtario na uređajima kao što su usavršeni autopilot (poslednji novitet iz koncerna *Boing*) i sistem za ekonomičnu potrošnju goriva. *Viktorija* nije bila samo šaikov ponos, već i omiljeno čedo *Norlenda* i najbolji proizvod ikada stvoren u pogonima ove poštovane engleske firme. Krhak, providan, izrađen od metala zanemarljive težine, avion je zauzimao čitav hangar u koji, sem šeika i dvojice njegovih mehaničara, niko nije imao prava ni nos da pomoli, jer se Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim u životu bojao samo jednoga – urokljivog oka.

Šaik se dobro pripremio: sakupio je za upravljačem ličnog F-16 devetsto pedeset sati. Postao je i jedan od najboljih pilota u celom kraljevstvu. Nije mu bilo teško

da izvede dvadeset pet skokova s padobranom (od čega su dva bila sa zadržavanjem). Vodio je računa o težini i pritisku, mučio sprave za vežbanje tri sata dnevno i nije sebi uskraćivao zadovoljstvo da se provrta na centrifugi koja je dostavljena u dvorac direktno iz moskovskog Zvezdanog grada.

Petnaestog avgusta 1992. godine šaik je zatražio blagoslov od Alaha. Obratio se neutešnim ženama, koje su potajno smatrale da je Bog uzeo razum njihovom jadnom mužu. Nije mu bilo teško da izljubi preko pedesetoro svoje dece. U 10.00, pošto je obukao letnji kombinezon, smestio se u pilotsko sedište. U 10.02, praćen povcima novinara i uzdasima mnogobrojne rodbine, nestao je u oblacima koji su se pojavili neznano odakle i čiju su pojavu ljudi smatrali lošim znakom.

Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim bio je pesnik, kao i svi Arapi. Dok je posmatrao okean, smišljao je uzvišene stihove koje je pevao samom sebi. Vidljivost je bila izvanredna, a avionski kompjuter se pokazao kao mudar savetnik predlažući sledeće parametre: visinu sedam hiljada stopa, brzinu petsto pedeset milja na čas. Posle osam sati jednoličnog leta (tokom kojeg je bila sastavljena i ispevana čitava poema), ovaj „konsiljere“ je preporučio šeiku da obiđe olujni front koji se spremao da svakog časa proguta Cejlon.

Šaik se približio Singapuru iznad oblaka i gromova i primio brojne čestitke od dispečerskih službi. Japanci su prestolonasledniku obećali miran let iznad Tihog okeana u uslovima skoro nulte oblačnosti i uz usputni vetar.

Vreme je išlo na ruku putniku visokog roda. Povremeno se prepuštajući autopilotu, šaik se zaslađivao urmama i pio mineralnu vodu. Budući da je bio gotovo zapadnjak (završio je Kembridž), slušao je omiljenu muziku: pored lirike neponovljivog Valida Hanida, u repertoar su ulazili Betoven i Mocart. Iznad šaikove glave Alah je blagonaklono raširio zvezdane ogrlice, među kojima bi povremeno zasijali malobrojni krupni smaragdi i rubini. Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim do jutra se oduševljavao kosmičkom usamljenošću i prepuštao filozofskim razmišljanjima.

Zora, koja je zahvatila polovinu neba, bodrila je romantičnog Sinbada. Putnik je sada u džepu imao ceo svet i priuštio sebi nekoliko gutljaja jake kafe *El-Sabah*. Blagoslovio je upravljač, pomolio se Svevišnjem, ponovo se oglasio u etru, pa je u dvorcu usred Arabijske pustinje svih trideset žena zahvalilo Bogu što im je muž, koji je nesumnjivo poludeo, ipak živ.

Sreća je pratila avion do Havajskih ostrva, ali ga je brzo napustila kada se približio obalskom pojasu velikog kopna. Posledice nije trebalo dugo čekati: iznad Teksasa su počeli problemi s dotokom goriva. Jedan motor počeo je da štuca, a zatim i drugi. Na kraju je nestao usamljeni glas poslednjeg motora. U kabini *Viktorije* začuo se pobednički šum vetra. Aerodromi su istog trena ponudili pomoć. Zahvalivši na predusretljivosti, pilot je pogledao monitor poremećenog kompjutera i, još uvek ne verujući u ono što se dogodilo, pokušao da ispravi svoje čedo. Uzalud! Šaik Abdula Nadari Ak-Said ibn Halim dočekaao je neizbežno onako kako muškarcu i priliči: ispio je preostalu kafu i priteg-

nuo kaiševe. Dugačka krila omogućavala su „devojčici“ da još neko vreme klizi vazдушnim strujama, ali trijumf više nije mogao biti ostvaren. Na visini od dve hiljade stopa otvorio se padobran. „Devojčica“ je nezgrapno aterirala na jedan teksaski ranč, slomila dragoceno krilo i oštetila šasiju. Domaćinima koji su dotrčali šaik se na besprekornom engleskom izvinio na smetnji i sa zahvalnošću prihvatio čašu još uvek toplog mleka koju su mu ponudili. Njegovo visočanstvo uspeo je da se okrene od dobrodušnih farmera ne bi li se otarasio trenutne slabosti – sićušne, razdražujuće suze koju je obrisalo kažiprstom leve ruke.

A mačak je kaskao putem koji je iz spaljenog sela vodio do obližnje bosanske prestonice. Pored njega su prolazili i bespoštedno dimili traktori sa izbeglicama; njihov dim trovao je nebo i zemlju. Sa prikolica su dopirali vapaji žena i plač dece. Muškarci su zapušavali uši da ne bi slušali jecaje. Muri se nije opterećivao suvišnom sentimentalnošću – njegovo srce mirno je kucalo, pluća su izlazila na kraj s teškim vazduhom, šape su poslušno poskakivale.

Predveče se iza mačka začulo sporo približavanje srpskog tenka, pravog brontosaurusa s ravnim poklopcem. Na oklopu su, držeći se za spojnice i cev mitraljeza, bili načičkani mladi vojnici u maskirnim uniformama. Mačak nije glavačke pobegao, već je spustio uši i stao pored puta. Tu su ga i dohvatili običnom ribolovačkom mrežom sa drškom – takvim mrežama u ribnjacima vade krupne somove.

Šaljivdžija koji je uhvatio mačka gurnuo je dršku mreže u otvoren prozor na tenku kroz koji su, kao iz pakla, izbijali vrelina i smrad. Muri se nije pomerao, jer je na neobjašnjiv način osetio da tenk tutnji u željenom pravcu. Nisu se spremali da ga oderu, niti da na njemu gase cigarete, mada se od uplašениh ljudi u ratu mogu očekivati svakakvi marifetluci. Pošto su se našalili, vojnici su nastavili da cugaju rakiju iz flaša i ponovo otpočeli razgovore o ženama i o svemu u vezi s njima. Što se više približavala smrt, to su šale postajale sve ciničnije i samo je drhtanje cigareta u uglovima usana odavalo istinski strah. Ljudi su slepi za onostrano, ali Muri je, dok se okretao u mreži, dobro video da su se oko vojnika već okupile mračne sile. Demoni su s poletom revnosnih policajaca veselo pikirali na tenk. Mačak je znao da ova odvratna bića obavljaju najprljaviji posao za pakao – noktima ostavljaju znake na čelima onih kojima je suđeno da poginu. Tako su od petorice na oklopu dvojica odmah osuđena da ih crvi pojedu. Predodređeni da poginu nisu ni slutili da imaju crni znak – nisu osećali dodir – i to neznanje zabavljalo je đavolov šljam. Kada biste ih pustili da rade šta žele, iscrtali bi znake na čelima svih ljudi. Ali đavo ima limit – sluge su tu samo da bi izvršavale naređenja. Muri, koji je sve video, nije mogao da ne pokaže prezir prema njima. Demoni su osećali hladnoću njegove mržnje, šišтали, ljutili se i okretali kada bi sreli pogled mačjih zenica.

U međuvremenu, pojavilo se Sarajevo. Kada su ugledali zapaljene krovove sa kojih je padao crep, demoni

su podivljali od radosti, počeli su da skaču po poklopcu tenka, sa entuzijazmom su, isplašenih jezika, još po jedanput zagrebali po čelima osuđenih na smrt – nije im bilo zabranjeno da čine ovo koliko god su puta hteli. Jedan od rogatih pokvarenjaka zajahao je klimavu cev oruđa. Zatim je počela paljba. Vojnici su ispoljili neočekivano milosrđe – iščupali su štap iz prozorčeta i mačak je, prevrćući se u mreži, poleteo prema putu.

U gradu je vladalo potpuno ludilo. Čulo se praštanje stabala i lomljava razgranatih krošanja lipa i kesteno-va, koji su se rušili. Nad drvećem su letele mirijade stihijalija. Očajni kućni duhovi trčali su po krovovima koji su pod njima pucali. Vladala je sveopšta panika: granate su padale na sve strane, grad je pucao po šavovima, ptice su bile sasvim zbunjene – i nad svime treperio je rumeni požar.

Muri je tresnuo u travu pored puta i ništa ga nije posebno uznemirilo – na njega niko nije obraćao pažnju. Dvonogi su usrdno uništavali jedni druge, usput povređujući drveće, ptice i životinje. Mačak je krenuo ka podrumu obližnje kuće. Na rasturenom stepeništu, sedeo je starac koji ga je podsetio na uplakanog kućnog duha. Dlanovima je obuhvatio izborano lice, cedeći iz njega krupne suze, kao iz sundera. Kada je pred sobom ugledao Murijsa, počeo je da nariče, kao što bi naricao pred bilo kojim bićem koje bi se pojavilo:

„Gde je moja Anica? Nema moje Anice! Gde mi je Borislav? Nema ih... Gde je moj voćnjak u kojem sam svako drvo zasadio i negovao ovim dvema rukama?...“

„Budalo!“, prezrivo mu je odgovorio mali mačak znajući da ga dvonogi neće čuti. „Povrati sve to.“

Naravno da ga je Muri ogrebao kad je ovaj pokušao da ga pomazi.

Mačak je proveo noć u razrušenoj crkvi, brižljivo se ližući i umivajući. Duhovi-čuvari crkve lebdeli su pod razbijenom kupolom, kroz koju je propao krst, i samo poprečna greda ga je držala da ne padne. Ikone su izgorele, kao i sve unutra, ostala su samo čađava vrata. Duhovi, koji su teško preživljavali sve što se događalo, tiho i tužno su razgovarali među sobom. Uostalom, ovde su svi uznemireni ratom drhtali i plakali, pa čak ni noću nisu mogli naći mira.

U oskrnavljenom hramu, pored stihijalija, nalezila su se i dvojica zarobljenih Hrvata, od kojih je jedan bio izuzetno mlad. Kao i svi seljaci, mirisali su na hleb i vunu. Ljudi nisu čuli stotine hiljada jecaja natprirodnih bića u hramu i izvan njega – za njih je vladala potpuna tišina. Čuvari sa druge strane zida, koji su ih zatvorili i naredili im da nepomično leže, odavno su se razbežali. Na zarobljenike su zaboravili, i ovi su mogli mirne duše da se podignu i odu, ali ni jedan ni drugi to nisu znali. Poslušno su ležali na ciglama, strahujući da se mrdnu i tako naljute nepostojeće čuvare.

„Bože!“, na kraju je prostenjao mladić. „Noge su mi otekale... Samo ću se okrenuti!“

„Čuti!“, isprekidanim šapatom punim straha odgovorio mu je drugi. „Naredili su nam da se ne pomera-

mo... Zar nisi razumeo šta su nam rekli?... Da se ne mičemo... Samo da dišemo.“

„Ja ovako više ne mogu“, žalio se mladić.

„Ne, ne i ne“, molećivo je prošaputao stariji. „Lezi, lezi, kumim te bogom, inače će nas pobiti. Samo diši i to što je moguće rede...“

„Ali svuda je tišina... Možda, možda...“ – mladić je ućutao jer mu je na pamet pala neobična ideja. „Možda su nakratko napustili stražarsko mesto. A mi ćemo se za to vreme okrenuti na drugi bok.“

„Ne“, odgovorio je stariji. „Samo su se pritajili, muslimančine. Znam ja. Motre na nas – paze, paze. I ako nešto budu čuli: smrt. Biće to brza, strašna smrt.“

„A ovako nas neće ubiti?“

„Ovako ćemo možda uspeti da dočekamo zoru. Ako budemo ležali kao miševi.“

Obojica su začutala. Duhovi nalik anđelima i druge stihijalije, koje su te noći ostale u hramu, saosećajno su uzdisali.

„Smrt će ih sačekati ujutru ako ne budu ništa uradili!“, ponavljali su duhovi. „Naravno, oni su časni hrišćani i nesumnjivo će otići u raj. Ali bilo bi bolje kad bi još malo poživeli!“

Zarobljenici koji nisu čuli te uzdahe i šapat drhtali su na ciglama.

„A što se ti podmuklo smeješ?“, breknuli su se duhovi na mačka.

„Treba samo da se podignu“, odgovorio je Muri, protežući se lenjo a ipak graciozno. „Samo da načine deset-petnaest koraka. I da pogledaju napolje. Zašto mi zabranjujete da im se podsmevam?“